

TÁJÉKOZTATÓ A IV. ÖTÉVES TERV ÖNTÖZÉSFEJLESZTÉSÉRŐL, VALAMINT A TERVEZETT ÜZEMI VÍZRENDEZÉSEKRŐL*

GÉCZY KÁROLY

Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, Budapest

A IV. ötéves terv során reálisan számolnunk kell azzal, hogy az eddigiek-nél nagyobb termelés-racionalizálási folyamat megy végbe a mezőgazdaságban. Ez a talajhasználat kialakult gyakorlatában is változást fog eredményezni. Termelési célkitűzéseinket gyorsuló ütemben csökkenő mezőgazdaságilag hasznosított területeken kell megvalósítanunk.

A téma megítélésénél figyelembe kell venni a túlzott szántócentrikus szemlélet változását is. Ezért az elkövetkezendő időszakban az élelmiszer-gazdaság számára döntően fontos a rendelkezésre álló termőföld hatékonyságá-nak növelése. Ez annál is inkább így van, mert a termelés során felhasznált gyorsan növekvő eszközállomány hatékonysága is elsősorban a talajok ter-mékenységétől függ.

E komplex tevékenységben meghatározó szerepe van

- a talajok fokozott táplálóanyag-ellátásának,
- a kedvezőtlen talajtulajdonságok megváltoztatásának,
- a víz- és szélérózióknak kitett területek védelmének.

Emellett a vízgazdálkodás egyes ágazatainak, így az öntözésnek és a vízrendezésnek jelentősége fokozódik.

Termelésfejlesztési célkitűzéseink az ország mezőgazdaságilag művelt területének nagy részén — a sokévi átlagnak megfelelő csapadékellátottság figyelembevételével — a szárazgazdálkodásban még meglévő tartalékok ki-használására épül. Emellett ott, ahol a termelés tényezői közül már a vízben mutatkozik hiány, az öntözésfejlesztés kerül előtérbe. Az eredményes öntözés feltételét az egyes ágazatok intenzitásától függően, más-más termelési szín-vonalról kiindulva lehet biztosítani. Ezért a fejlesztés területi meghatározása, a vízkészletek mellett döntően a mezőgazdasági megítéléstől függ.

Az öntözésfejlesztés főbb mezőgazdasági célkitűzései:

- a hagyományos exportcikkeink közül a zöldség, gyümölcs mennyiségi növelése mellett azok versenyképességének fokozása;
- a húsprogram alátámasztása érdekében az állatállomány elégtelen

* Elhangzott a Mezőgazdasági Vízgazdálkodási Bizottság 1970. november 23-án tartott ülésén.

és minőségében gyakran változó takarmánybázisának javítása, a hozamok növelése, és a minőség javítása útján;

– a rizsimport csökkentése;

– a hazai fehérjeellátásban jelentkező rendszeres hiányok mérséklése, az öntözött területen előállított zöldtakarmányszárítmányok növelése útján;

– a termelési biztonság további növelésére. Emellett egyes speciális célkitűzések is indokoltak lehetnek.

A fejlesztés mértékét az állami célcsoportos beruházási keretek mellett a mezőgazdasági üzemek fejlesztési alapjai, a mezőgazdasági üzemek támogatási, valamint a rendelkezésre álló hitelkeretek határozzák meg. Ezek egyben a fejlesztés állami irányításának főbb eszközeit is meghatározzák. Mindebből következik, hogy az öntözés-fejlesztést csak fokozatosan lehet megvalósítani. Első ütemben alkalmassá kell tenni a területet a víz fogadására, második ütemben gondoskodni kell a víz hatékony felhasználásáról.

A rendelkezésre álló anyagi feltételek a tervidőszak során várhatóan 212 000 kh új öntözőkapacitás létrehozását teszik lehetővé. Ez az üzemi igényeknek csupán az 50%-a, de elmarad a távlati fejlesztési célkitűzések időarányos előirányzataitól is. Így szükségszerű a jobban gazdálkodó üzemek kiválasztása és az öntözésfejlesztésben ennek megfelelő sorrend kialakítása.

A fejlesztés területi elhelyezését a rendelkezésre álló vízkészletek, a már folyamatban levő beruházások, valamint a mezőgazdasági üzemek vízfogadó készsége és a fejlesztési célkitűzések határozzák meg. A fejlesztés nagyobb hányada térségben szétaprózódott és csak kisebb hányada koncentrált fejlesztés. Emellett azonban az üzemeken belüli koncentráció növekszik.

Az öntözési módok közül továbbra is uralkodó az esőztető mód. Az összes fejlesztésnek csak mintegy 20%-a a felületi öntözés. Ez *megfelel* az utóbbi 10 év kialakult arányának. Az esőztető öntözésben a félstabil öntözőfűrtök és telepek területének aránya jelentősen megnövekszik a hordozható berendezésekkel ellátandó területekhez viszonyítva (58%-a félstabil). Emiatt a beruházási költségek szükségszerűen jelentősen növekednek. A mezőgazdaság számára tehát nem közömbös a vízköltség áthárításának mértéke.

Az összes öntözésfejlesztésnek 25%-a ún. "esőztetőfűrt". Ezek állami célcsoportos beruházásként valósulnak meg és állami tulajdont képeznek. A fejlesztések 75%-a üzemi beruházás. Emiatt a közvetlen állami beavatkozás a fejlesztések kis hányadánál érvényesülhet, túlnyomó többségénél a közvetett ráhatás módszerei az általánosak. Ezért fokozódik a jelentősége az öntözésbe vont talajok állami ellenőrzésének, a létesítés előtti szakvéleményezésnek, hatósági engedélyezésnek, valamint a tervezési irányelvek alkalmazásának. Növekszik a jelentősége a szakképzésnek is.

A műszaki fejlesztésnél előtérbe kerül a zárt csőrendszerben történő vízvezetés és vízszétosztás eszközeinek, a hordozható elemeknél az élőmunkatakarékos megoldásoknak, az automatizálásnak, az egyenletes és több célú

vízadagolásnak a továbbfejlesztése, illetve a gyártásra érett megoldások általános alkalmazása. Az öntözési kapacitás növelésével számottevő a meglévők fenntartása is. A hordozható berendezésekből megközelítően 250 000 kh kapacitást pótolni kell (több mint 10 éves berendezések).

A felületi öntözőtelepekből mintegy 50 000 kh rekonstrukciója várható. Ezek anyagi-műszaki szükségleteivel a terv számolt. Mindezek kielégítéséhez a rendelkezésre álló gyártókapacitások elégtelenek. A gyártásra érett korszerűbb termékek előállítását pedig akadályozza a gyártó cégek fejlesztési alapjainak hiánya és a régihez való ragaszkodása. A beruházások előkészítettségének elégtelensége miatt a tervező szervek megerősítése szükséges.

Ma már bizonyos, hogy éghajlati adottságaink között az intenzifikálódó mezőgazdaság általában érzékenyebb a rendezetlen vízállapotokra, mint az időszakos vízhiányra. Ezért a tervidőszakban a vonatkozó kormányhatározatnak megfelelően az üzemi vízrendezési munkákat változatlan ütemben kívánjuk végeztetni. E munkák hatékonyságának növelése érdekében a tüneti kezelések helyett egy-egy vízgyűjtőn belül koncentráltan és komplexen célszerű ezeket megvalósítani. A fő célkitűzés ma már nem a belvízmentesítés, hanem a legkisebb gazdálkodási egység — az üzemi táblák — rendezett vízállapotának kialakítása. A rendezettség mértékét a termelési célkitűzések determinálják.

A munka során fő feladatnak kell tekinteni:

- a talajok vízbefogadó és tározó képességének fokozását, megfelelő agrotechnikai és műszaki beavatkozásokkal,
- a táblán belül jelentkező fölös és káros vizek rendezett elvezetését, illetve azok szükség szerinti tározását,
- különböző kategóriájú létesítmények kapcsolatának ökonómiai biztosítását.

Ezen tevékenységek tervszerű összehangolása az üzemi meliorációs tervek alapján várható. A megvalósítása fokozatosan történhet. A munkák végzésének mértékét alapvetően a költségvetési előirányzatok, az állami támogatás, valamint a hitelkeretek és az üzemek fejlesztési alapjai határozzák meg. Döntő az állami támogatási keretek nagysága. A jelenleg rendelkezésre álló anyagi feltételek mintegy 500 000 kh-on teszi lehetővé a rendezett vízállapotok kialakítását. Ez a ma jelentkező igényeknek mintegy 50%-os ki-elégítésére ad módot.

A munkák megvalósításának területi elhelyezését befolyásolják:

- a már megfogalmazott állami elhatározások (kijelölt területek),
- az öntözésfejlesztések területi elhelyezése,
- a megyei termelésfejlesztési célkitűzések,
- a település, valamint a regionális fejlesztési tervek és programok,
- a már folyamatban levő munkák.

E behatárolásokkal a munkák nagyobb hányada (60%) koncentráltan, kisebb hányada szükség szerűen decentralizálva kerül megvalósításra. Az

állami beavatkozások a közgazdasági szabályozókon túl a munkák engedélyezése feltételeinek meghatározása, a hatósági engedélyezések, a szervezett állami ellenőrzés és a tervezési előírások, valamint a különböző főhatóságok, intézmények, szervezetek munkájának koordinálása.

A műszaki fejlesztésnél előtérbe kerül a vízrendezési létesítmények építésének komplex gépesítése, a különböző talajcsövezési eljárások továbbfejlesztése, az előregyártott műtárgyak általános alkalmazása.

A fejlesztési feladatok mellett döntő a már meglévő létesítmények állagának fenntartása. Ezért a létesítmények karbantartó géprendszerének kialakítására indokolt a fő figyelmet fordítani. Az eddig szerzett tapasztalatok alapján a meglévő igényeket elsősorban a gépimport útján lehet biztosítani. A munkák hatékonyságának növelése feltételezi a vízi társulatok tevékenységi körének, működési szabályzatának korszerűsítését is.

Mindkét fejlesztési program igényli a különböző főhatóságok, intézmények, szervezetek munkájában a jobb összhangot, a fő kérdésekben az azonos megítélést, a társadalmi szervek mozgósító erejét és a nemzetközi tudomány eredményeinek, továbbá az élenjáró tapasztalatoknak fokozott felhasználását, valamint a kapcsolódó ipari és kereskedelmi kapacitások arányos fejlesztését.